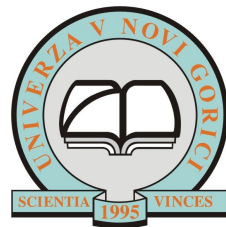

O smeri naslanjanja slovenskih naslonk

Guy Tabachnick, Franc Marušič in Rok Žaucer
(Univerza v Novi Gorici)

Lingvistični krožek FF v Ljubljani, 18.3.2024

Naslonke ali breznaglasnice

- Omejili se bomo na zaimkovne in glagolske funkcijske besede, ki se pojavljajo na drugem mestu v stavku

- (1) Micka **mu je** včeraj podarila knjigo.
- (2) Cene **se ji je** smilil.
- (3) Danes **sem si** omislil nekaj posebnega za kosilo

- Naslonke so tudi druge besede, o katerih ne bomo govorili

- (4) **Ta** starejši **mu ga pa še ne** bojo prodali.
- (5) A **si ga že** videl?
- (6) Včeraj **naj bi si ga** v hišo pripeljal.

Naslonke ali breznaglasnice

- Značilnost naslonk je, da nimajo naglasa, zaradi česar se morajo glasovno nasloniti na sosednjo besedo
 - predlogi se naslonijo na sledečo stvar:
 - v hišo = [uhišo]
 - s konca = [skonca]
 - od dveh = [oddveh]
 - od štirih = [otštirih]
 - ob petih = [oppetih]
 - nikalnica *ne* se nasloni na sledeči glagol
 - ne glej televizije = [neglej televizije]
 - ne bo prišel = [nebo prišel]

Naslonke ali breznaglasnice

- Enota, ki se skladijsko obnaša kot samostojna beseda, fonološko pa ne
- Ker nima naglasa, se mora glasovno nasloniti na sosednjo besedo

(1) **Ta** starejši **mu ga pa še ne** bojo prodali.

(2) **A si ga že** videl?

(3) Odneseš **naj bi si ga v** hišo.

Naslonke ali breznaglasnice

- Omejili se bomo na zaimkovne in glagolske funkcijske besede, ki se pojavljajo na drugem mestu v stavku
- (4) Micka **mu je** včeraj podarila knjigo.
- (5) Cene **se ji je** smilil.
- (6) Zamislil **sem si** nekaj nenavadnega.
- (7) **Ta** starejši **mu ga pa še ne** bojo odnesli **v** hišo.

Naslonke ali breznaglasnice - smer naslanjanja

- predlogi se naslonijo na sledečo besedo:
 - v hišo = [uhíšo]
 - s konca = [skônca]
 - od dveh = [oddvéh]
 - od štirih = [otštírih]
 - ob petih = [oppêtih]
- nikalnica *ne* se nasloni na sledeči glagol
 - ne glej televizije = [neglèj televizije]
 - ne bo prišel = [nebó prišèu]

Naslonke ali breznaglasnice - smer naslanjanja

- Zaimkovne in pomožniške naslonke se lahko naslonijo ali naprej ali nazaj
 - Ko so na prvem mestu v stavku, se lahko naslonijo samo na desno

(8) # **Mu**= **boš**= kupil torto?

- Ko so na zadnjem mestu v stavku, se lahko naslonijo samo na levo

(9) Kupil =**mu** =**jo** =**bom**. #

- Ko sledijo ali pa se nahajajo pred prozodično mejo, prav tako nimajo izbire:

(10) Knjiga, ki si mi jo kupil, || **me**= **je**= navdušila.

(11) Videl =**sem** =**ga**, || ko je kupoval pomaranče.

Naslonke ali breznaglasnice - smer naslanjanja

- Kaj pa, ko jih nič ne sili ne na levo ne na desno?
 - Kakšna je njihova privzeta smer naslanjanja?

(12) Metka **ga je** videla.

- a) Metka =**ga** =**je** || videla.
- b) Metka || **ga**= **je**= videla.

(13) Včeraj **si je** Micka želela le mir.

- a) Včeraj =**si** =**je** || Micka želela le mir.
- b) Včeraj || **si**= **je**= Micka želela le mir.

Naslonke ali breznaglasnice - smer naslanjanja

- Toporišič (2000: p. 65): **naslonitev na levo**
- Golden & Milojević Sheppard (2000: p. 192): slovenske naslonke se **naslonijo na levo** (na zadnjo besedo prve maksimalne projekcije), za razliko od BČHS pa se lahko naslonijo tudi na desno

Vs.

- Škrabec (1895): intuicija nejasna, vendar prej **naslonitev na desno**
- Orešnik (1984): predvsem **naslonitev na desno**

Naslonitev na desno

- Orešnik (1984) daje štiri primere, kjer se naslonke nujno naslonijo na desno
 - Ko se naslonski niz pojavi sam zase (brez naglašene besede, na katero se lahko nasloni) ...

(14) a. Ali si si kupil nov avto? → **Si si ga?**

b. Ali si je kupil nov avto? → **Si ga je?**

- ... je naglašena zadnja naslonka v nizu, ne prva.

(15) a. **Si si gá?**

(16) a. Ali si ga videl? → **Si gá?**

b. **Si ga jé?**

b. Ali mu boš pomagal? → **Mu bóš?**

(17) Ali mu ga posodiš? → **Mu gá?**

Naslonitev na desno - čudnosti

- Pri primerih, ki so sestavljeni samo iz naslonk, smo našli nekaj nenavadnosti:
 - Občasno so naslonke lahko poudarjene, tudi ko niso edini elementi ...

(14) a. Ali si si kupil nov avto? → **Si= si=** rés || **gá**?

b. Ali si je kupil nov avto? → **Si= ga=** rés || **jé**?

- Zakaj je tu naglašena zadnja naslonka? Zakaj ni naslonjena na 'res'?
- Enako velja, ko sta v nizu le dve naslonki:

(16) a. A si ga videl? → **A si** rés **gá**?

b. A mu boš pomagal? **A mu** rés **bóš**?

Naslonitev na desno - čudnosti

- Morda gre tu za nekaj drugega ... Morda je najbolj desna naslonka tudi skladijsko na nekem drugem mestu in posledično ni prava “naslonka”
 - Ampak: – ‘ga’ ima še vedno naslonsko glasovno podobo (**ga** vs. **njega**)
 - – to se dogaja tako z zaimkovno kot z glagolsko naslonko

(14) a. Ali si si kupil nov avto? → **Si= si=** rés || **gá?**

b. Ali si je kupil nov avto? → **Si= ga=** rés || **jé?**

Naslonitev na desno – nadaljevanje Orešnik (1984)

- Orešnik (1984) daje še štiri druge primere, kjer se naslonke nujno naslonijo na desno
 - ko sledijo breznaglasnim podrednim veznikom;

(18) (Kot) **da bi se ga** nalokal.

Naj ti bo postelja mehka.

- ko sledi breznaglasnemu vprašalnemu členu; ...

(19) **A se ga je** nažrl?

Mar ti bo pomagal?

Naslonitev na desno

- Ti primeri v ostali literaturi niso spregledani
 - Bošković (2001): za razliko od BČHS so v slovenščini naslonke neobvezno lahko tudi proklitike (naslonjene na desno)
 - Franks (1998) ponudi več možnosti – sosledje pravil, katerih zadnje se glasi “Če naslonke niso del besede z naglasom, naglasi zadnji zlog v nizu” ali pa neka hierarhija omejitev v Optimalnostni teoriji [OT] (recimo: omejitev *Ne-naglasí-naslonk* je uvrščena za omejitvi *Beseda-íma-naglas* in *Ne-dodajaj-fonološkega-materiala*)
 - Primer iz Franks (1998) (oz. iz Priestly 1993, in verjetno tudi iz česa še starejšega):

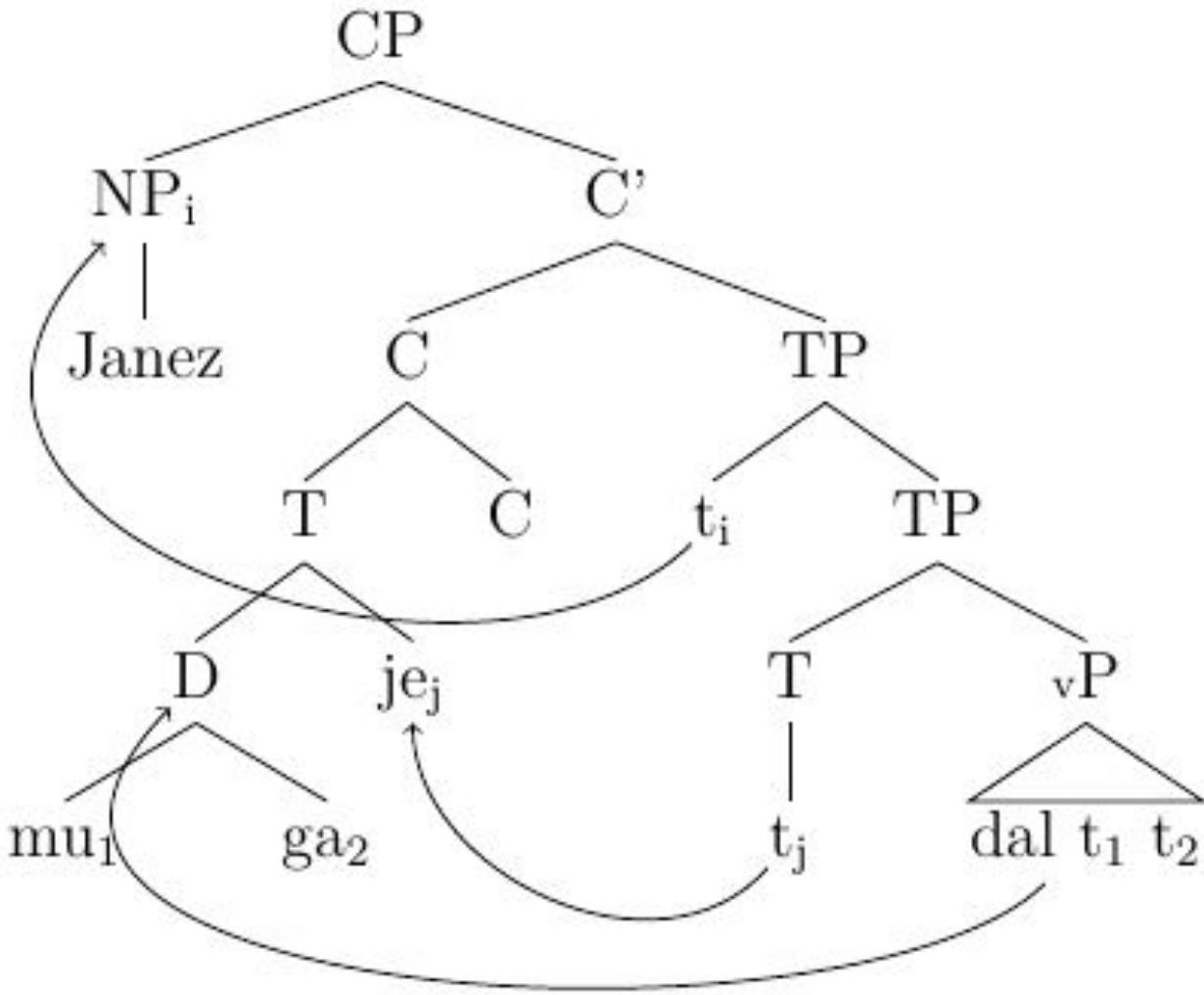
(20) Zdi =**se** =**mi**, || **da**= **gà**.

Sàj **sem** **gà**.

Naslonitev na levo

- Razlaga Golden & Milojević Sheppard (2000) se zdi vsaj deloma pogojena s teorijo:
 - zaimkovne naslonke se nahajajo v besednozveznih jedrih
 - jedra pa naj bi bila bližja določilu na levi kot dopolnilu na desni.
 - dopolnilo na desni je sestavljeno iz cele vrste sestavnikov (v dopolnilu je glagol, prislovna določila, predmet)
 - določilo vsebuje le eno besedno zvezo (ki je sicer lahko sestavljena)
 - znotraj skladske teorije faz je ta povezava razložena z izmetom – dopolnilo je izraženo/interpretirano samo zase, določilo pa skupaj z jedrom.

Naslonitev na levo

- Razlaga Golden & Milojević Sheppard (2000) se zdi vsaj deloma pogojena s teorijo:
 - zaimkovne naslonke se nahajajo v besednozveznih jedrih
 - jedra pa naj bi bila bližja določilu na levi kot dopolnilu na desni.
 - dopolnilo na desni je sestavljeno iz cele vrste sestavnikov (v dopolnilu je glagol, prislovna določila, predmet)
 - določilo vsebuje le eno besedno zvezo (ki je sicer lahko sestavljena)
 - znotraj skladske teorije faz je ta povezava razložena z izmetom – dopolnilo je izraženo/interpretirano samo zase, določilo pa skupaj z jedrom.
 - Zdi se, da bi smeli imeti zgolj enklitike – naslonke, ki se naslanjajo na levo
 - Ali pa bi moralo veljati, da se vsaj v nezaznamovanih okoljih pojavljajo enklitike

Naslonitev na levo ali na desno?

- Eksperimentalna preverba smeri naslanjanja:

- (21) a. Metka **ga je** videla.
- b. Metka **=ga =je** || videla.
- c. Metka || **ga= je=** videla.
- d. Metka **=ga** || **je=** videla.

Eksperiment – hipoteze

- **H1:** Meje med besedami predstavljajo močnejšo prozodično mejo, kot je meja med zlogoma znotraj besede.
- **H2:** Odvisni stavki vnesejo v poved še močnejšo prozodično mejo, kot so meje med besedami znotraj istega stavka.
- **H3:** Prozodična meja *pred* naslonskim nizom bo močnejša od prozodične meje *za* naslonskim nizom, ker se niz prozodično naslanja na desno.

Eksperiment

- enostavčne povedi
- naslonki vedno le dve: ena zaimkovna in en pomožni glagol
 - povedi razdeljene v 5 pogojev
- naslonke ali za dvozložnim samostalnikom ali za dvozložno samostalniško besedno zvezo
 - enako tudi takoj za naslonkami
- v “kontrolnih pogojih” sta naslonki ali za prozodičnim premorom ali pred prozodičnim premorom

Eksperiment – pogoji

1 samostalnik	naslonki	samost.	preostanek
2 prilastek samost.	naslonki	samost.	preostanek
3 samostalnik	naslonki	prilastek samost.	preostanek

Eksperiment – pogoji

1 samostalnik		naslonki	samost.	preostanek
2 prilastek	samost.	naslonki	samost.	preostanek
3 samostalnik		naslonki	prilastek samost.	preostanek
4a samost.	ozir. st.	naslonki	samost.	preostanek
4b samost.	ozir. st.	naslonki	prilastek samost.	preostanek
5a samost.		naslonki	prisl. dol. odv.	preostanek
5b prilastek	samost.	naslonki	prisl. dol. odv.	preostanek

Eksperiment – pogoji

1 samostalnik	? naslonki ? samost.	preostanek
2 prilastek samost.	? naslonki ? samost.	preostanek
3 samostalnik	? naslonki ? prilastek samost.	preostanek
4a samost. ozir. st.	naslonki= samost.	preostanek
4b samost. ozir. st.	naslonki= prilastek samost.	preostanek
5a samost.	=naslonki prisl. dol. odv.	preostanek
5b prilastek samost.	=naslonki prisl. dol. odv.	preostanek

Eksperiment – primeri

S - N - [P S] - O

Bandit **mi je** ves čas kazal nakradeno robo.

Lingvist **nam je** dva dni govoril le o členkih.

Voznik **jim je** lep dan spremenil v najgrše popoldne.

Eksperiment – primeri

[P S] - N - S - O

Lep dan **vam je** Metka zagotovila z izletom na Bled.

Dolg drog **mu bo** Micka pustila za hišo.

Nov stol **so mu** fantje podarili šele včeraj.

Eksperiment – primeri

[S OS] - N - S - O

Knjigo, ki je izšla včeraj, **vam je** Marko dal za darilo.

S - N - PDO - S - O

Dijak **mi bo**, ko se bo začel pouk, napisal tri listke.

Eksperiment – pogoji

- v vsako poved smo dodali kratke piske
 - pisiki so bili dodani na 9 različnih mestih
 - 1 – sredina zloga pred naslonkama
 - 2 – v bližini začetka prve naslonke
 - 3 – v bližini sredine prve naslonke
 - 4 – v bližini sredine druge naslonke
 - 5 – v bližini konca druge naslonke
 - 6 – sredina zloga za naslonkama

 - 7 – pred glavnim glagolom
 - 8 – za glavnim glagolom
 - 9 – na koncu povedi
- } ciljni
- } mašila

Eksperiment – prikaz položaja piska

Nov stol so mu fan -tje podarili šele včeraj.

Eksperiment – primer posnetka

Nov stol so mu fan -tje podarili šele včeraj.

|

Eksperiment – primer posnetka

Nov stol so mu fan -tje podarili šele včeraj.

|

Eksperiment – primer posnetka

Nov stol so mu fan -tje podarili šele včeraj.

|

Eksperiment – primer posnetka

Nov stol so mu fan -tje podarili šele včeraj.

|

Eksperiment – primer posnetka

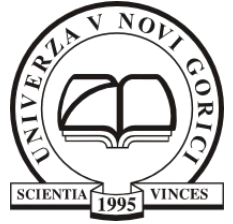
Nov stol so mu fan -tje podarili šele včeraj.

Eksperiment – primer posnetka

Nov stol so mu fan -tje podarili šele včeraj.

|

Eksperiment – primer posnetka

Nov stol so mu fan -tje podarili šele včeraj.

|

Eksperiment – primer posnetka

Nov stol so mu fan -tje podarili šele včeraj.

Eksperiment – piski

- piski:

- 1 – sredina zloga pred naslonkama
- 2 – v bližini začetka prve naslonke
- 3 – v bližini sredine prve naslonke
- 4 – v bližini sredine druge naslonke
- 5 – v bližini konca druge naslonke
- 6 – sredina zloga za naslonkama

- 7 – pred glavnim glagolom
- 8 – za glavnim glagolom
- 9 – na koncu povedi

ciljni

mašila

Eksperiment – primer naloge

Ban kir mi bo hi šo zas ta vil za kre dit.

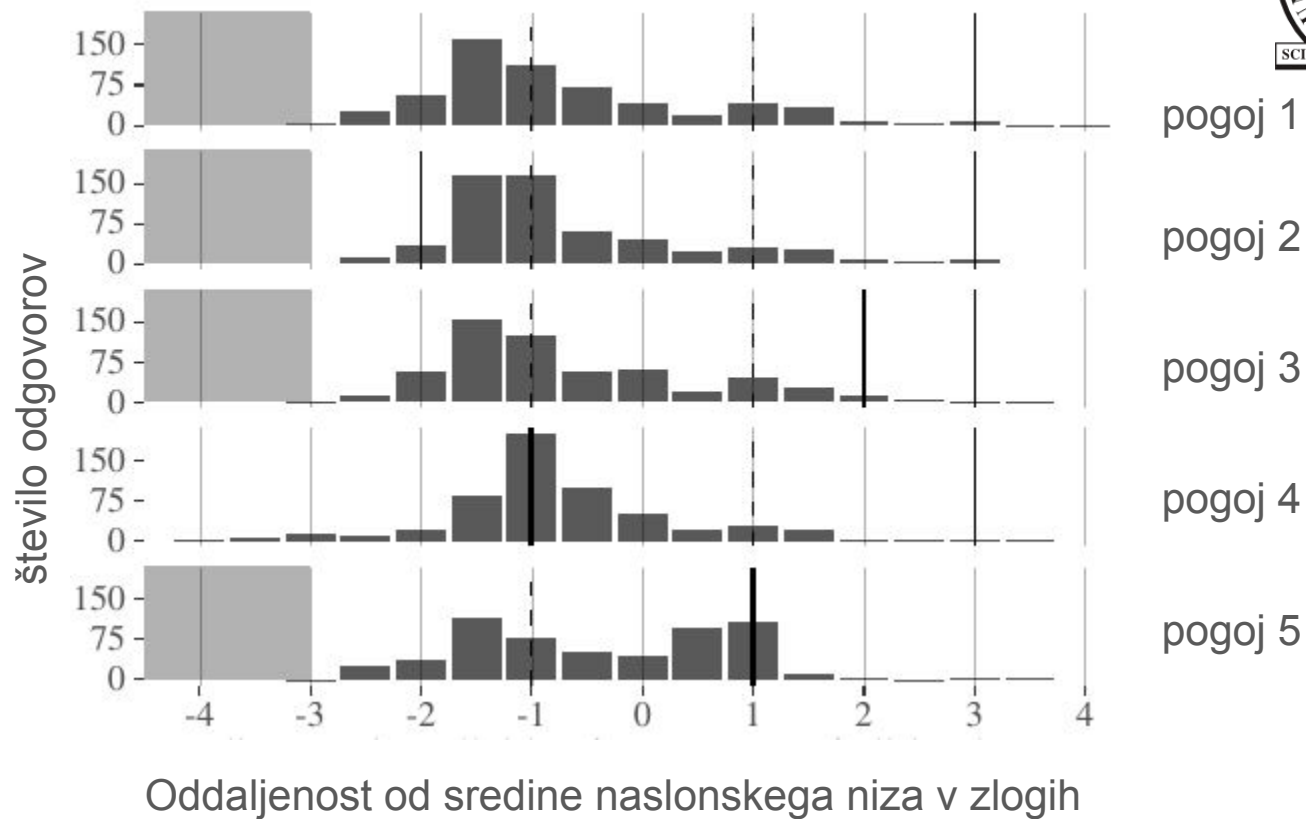
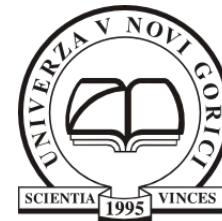

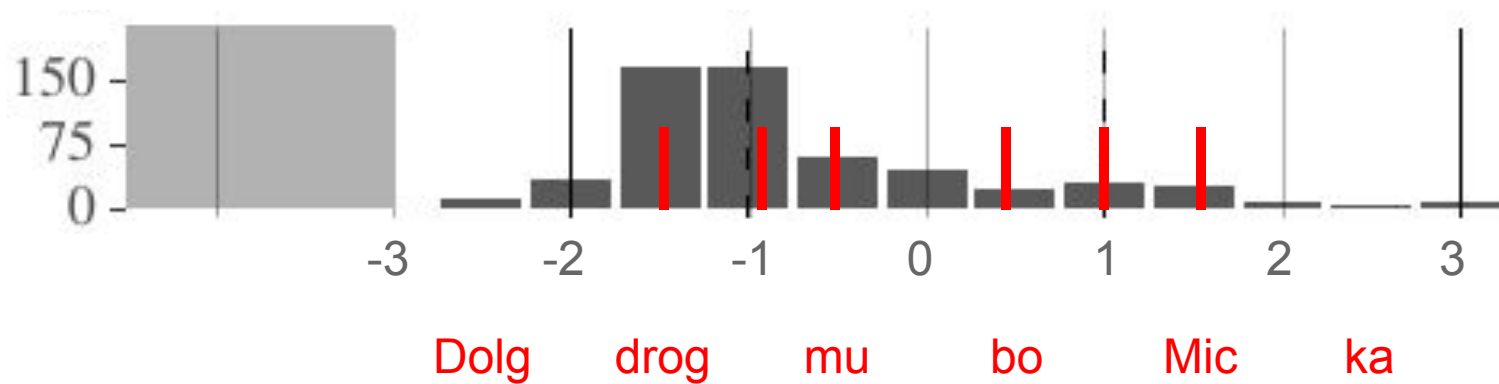
Eksperiment

- Uporabili smo 30 povedi
- Vsako poved so sodelujoči slišali 3x
 - Kombinacije piskov za iste povedi:
 - 1, 4, 7
 - 2, 5, 8
 - 3, 6, 9
 - Na posamičen pogoj je bilo enako število piskov na posamičnih mestih
- Sodelovalo je 50 oseb, poiskali smo jih prek Prolifica
 - vsi so bili rojeni govorniki slovenščine
 - vsak je prejel plačilo 4€
- Eksperiment se je pričel s primeri za vajo

Rezultati

Rezultati – kako brati graf

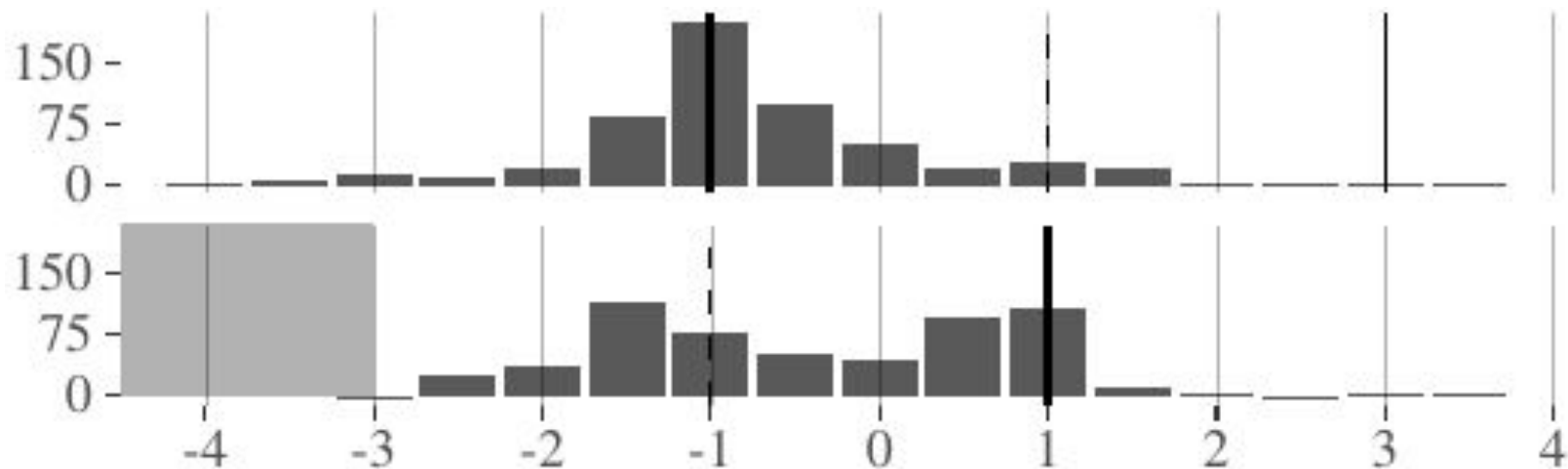
Eksperiment – primer naloge

Ban kir mi bo hi šo zas ta vil za kre dit.

Rezultati – potrditev testa – pogoja 4 in 5

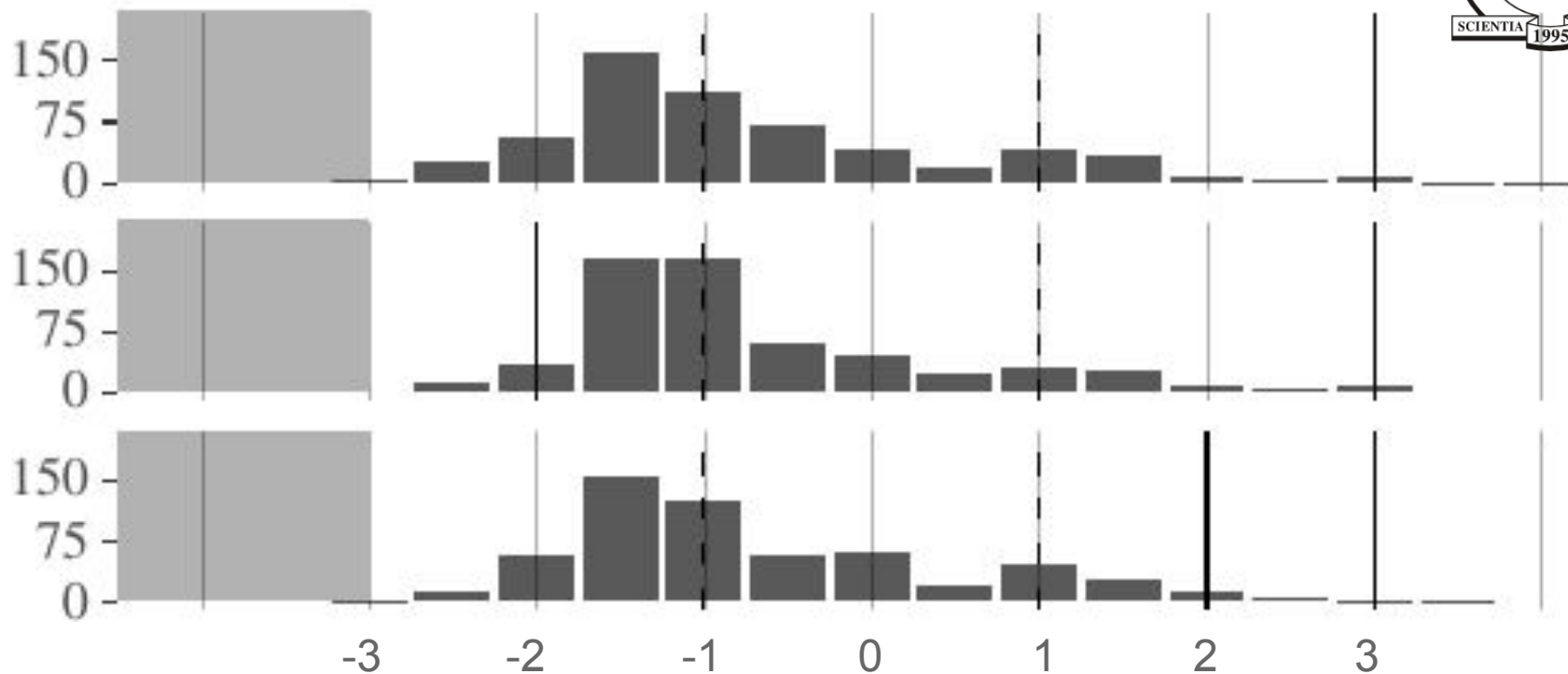
Oddaljenost od sredine naslonskega niza v zlogih

Rezultati – potrditev testa – pogoja 4 in 5

- V pogoju 4 (z oz. stavkom) so pisk slišali neprimerno večkrat na poziciji -1 (začetek klitičnega niza), kot v drugih pogojih (razen v pogoju 2)
 - V pogojih 1-3 so pisk slišali večkrat na poziciji -1 kot v pogoju 5
- V pogoju 5 (s PD odvisnikom) so pisk slišali neprimerno večkrat na poziciji +1, kot pri drugih štirih pogojih
 - razlike med pogoji 1-4 in 5 so statistično značilne.

Rezultati – pogoji 1 – 3

Rezultati – pogoji 1 – 3

- V pogojih 1-3 je pisk slišan pred naslonskim nizom

Rezultati – diskusija

	napoved	rezultat
levi rob levega zloga	$2 > 1, 3$	$2 \not> 1, 3$
levi rob naslonskega niza	$4 > 1, 2, 3 > 5$	$4 > 1, 3 > 5$ $4 \not> 2 > 5$
desni rob naslonskega niza	$5 > 1, 2, 3, 4$	$5 > 1, 2, 3, 4$
desni rob desnega zloga	$3 > 1, 2$	$3 \not> 1, 2$

Rezultati – diskusija

	napoved	rezultat
levi rob levega zloga	$2 > 1, 3$	$2 \not> 1, 3$
levi rob naslonskega niza	$4 > 1, 2, 3 > 5$	$4 > 1, 3 > 5$
		$4 \not> 2 > 5$
desni rob naslonskega niza	$5 > 1, 2, 3, 4$	$5 > 1, 2, 3, 4$
desni rob desnega zloga	$3 > 1, 2$	$3 \not> 1, 2$

Diskusija in zaključek

- Potrdilo se je, da močnejše prozodične meje “privabijo” več piskov (H2)
- Pokazalo se je, da je na levi strani naslonskega niza močnejša prozodična meja kot na desni strani niza (H3)
 - Posledično to pomeni, da se naslonke naslanjajo na desno
- Ni se potrdilo, da meja med dvema besedama privabi več piskov kot zložna meja (H1)
- V ključnih pogojih je bilo (naj)več piskov slišanih v zlogu pred naslonskim nizom, torej ne na meji med besedo in naslonskim nizom
 - Opazili smo tendenco v levo, govorniki so slišali pisk preden se je pisk pojavil.

HVALA!